

УДК 330.101.541:338.336

Лозинська І.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, Сумський національний аграрний університет, м.Суми

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Lozynska I., PhD in economic, associate professor of economic department, Sumy national agrarian university, Sumy

DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL MODEL CATTLE BREEDING IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація. У статті розглянуто необхідність ідентифікації пріоритетів, розробки та реалізації ефективних механізмів та інструментів впровадження індустріальної моделі розвитку товаровиробників галузі скотарства. Відродження технологічного потенціалу згідно стандартів виробництва м'ясо-молочної продукції – це ключове питання, що стоять перед Україною на шляху її модернізації та імплементації до європейського співтовариства. Це дасть змогу додаткового швидкого залучення приватних інвестицій; здешевлення виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок економії на масштабі; інтенсивних технологій; високопродуктивного стада; сучасних методів організації виробництва і збуту; кращого доступу до фінансових ресурсів; використання висококваліфікованих фахівців; вертикальної інтеграції; відкриття нових ринків збуту; введення систем управління якістю. Для суспільства основними перевагами стане: цінова доступність м'яса та молока для населення; створення потенціалу для нарощування експорту; зменшення імпортозалежності; створення робочих місць у сільській місцевості.

Summary. The article discusses the need to identify priorities, develop and implement effective mechanisms and instruments for the implementation of the industrial model of producers the farming industry. Revival of technological

capabilities according to the standards of production of meat and dairy products - a key issue facing Ukraine on its path of modernization and the implementation of the European Community. This would allow to get additional fast attracting private investment; reduce the cost of production and improve product competitiveness through economies of scale; intensive technologies; highly productive herds; modern methods of production and marketing; better access to financial resources; the use of highly skilled professionals; vertical integration; opening new markets; introduction of quality management systems. For society, the main benefits will be: affordability of meat and milk to the public; building capacity to increase exports; reduction of import dependence; create jobs in rural areas.

Ключові слова: м'ясо-молочне скотарство, індустріальний розвиток, сільськогосподарські підприємства

Keywords: meat and dairy cattle, industrial development, agricultural enterprises

Постановка проблеми. Основними товаровиробниками в галузі м'ясо-молочної продукції на сьогоднішній день є господарства населення. Але виробничі можливості дрібнотоварного виробництва не дозволяють сформувати потужний обсяг сировинної бази, а санітарно-гігієнічні умови отримання в них продукції не забезпечують його належну якість та відповідність прийнятим державним стандартам.

Зменшити негативні наслідки дрібнотоварного розвитку галузі та максимально ефективно використовувати можливості щодо нарощування обсягів виробництва молока та м'яса ВРХ здатні лише великотоварні господарства та асоціації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із замкненим виробничим циклом від одержання до збуту продукції. Саме ці суб'єкти є перспективними з точки зору нарощування виробництва широкого асортименту конкурентоспроможної м'ясо-молочної продукції, яка відповідатиме усім державним стандартам та вимогам СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи загальнодержавну пріоритетність розвитку та соціальну значимість галузі м'ясо-молочного скотарства, багато хто з науковців приділяли увагу дослідженню цього питання. Найбільше слід відмітити праці Пуцентейла П.Р., Пархомця М.К., Осташко Т.О., Нікітченка С.О. та інших. Але суттєві зміни в механізмах господарювання за умови членства України в СОТ та підписання Асоціації з ЄС вимагають комплексного дослідження технологічного рівня розвитку галузі м'ясо-молочного скотарства.

Постановка завдання. Відтак, актуалізувалася необхідність ідентифікації пріоритетів, розробки та реалізації ефективних механізмів та інструментів впровадження індустріальної моделі використання потенціалу розвитку товаровиробників галузі скотарства. Відродження технологічного потенціалу згідно стандартів виробництва м'ясо-молочної продукції – це ключове питання, що стоять перед Україною на шляху її модернізації та імплементації до європейського співтовариства.

Виклад основного матеріалу. Подальший розвиток м'ясо-молочного скотарства на основі будівництва нових і модернізації існуючих ферм і комплексів повинен передбачати, перш за все, системну механізацію та автоматизацію виробничих процесів, застосування інноваційних досягнень у технологіях. Це є основою матеріально-технічної бази галузі та ефективного ведення скотарства, що відповідає викликам глобалізації та міжнародного ринку.

Стратегічні напрямки розвитку скотарства визначені у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2020 року (далі - Програма), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2011 № 1158. Можна сказати, що в Програмі фактично визначено три моделі одночасного розвитку м'ясного та молочного скотарства в Україні:

- екстенсивна модель на базі особистих селянських господарств;
- індустріальна модель на базі сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств середнього розміру;

- індустріальна модель на базі великих агробізнесових структур [1].

Розглянемо їх з точки зору досягнення основної стратегічної мети галузі скотарства в Україні, яку ми визначили як створення стартових технологічних та економічних умов для формування та розвитку галузі.

На користь першої та другої моделей розвитку (на базі особистих селянських господарств, їх кооперативних об'єднань, фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств) працюють не тільки міркування соціальної доцільності та екологічної безпеки, але і поширеність цих моделей у світовій практиці, зокрема, в країнах ЄС.

За даними Євростату, середнє поголів'я худоби, яка вирощується на одній фермі в ЄС-25, становить 40 голів, хоча різниця в середніх розмірах виробництва між країнами досить суттєва - від 107 голів у Нідерландах до 2,6 голови в Румунії. Таким чином, скотарство ЄС розвивається на основі невеликих і середніх фермерських господарств. Підтримка цих моделей розвитку скотарства вимагає значних ресурсів, які надходять, відповідно до спільної аграрної політикою ЄС, фермерам з Брюсселя і які Україна навряд чи зможе собі дозволити в даний час і в середньостроковій перспективі [2].

За роки аграрних реформ в Україні не вдалося створити ефективний сектор фермерських господарств, який міг би скласти основу сільськогосподарського виробництва країни, а процеси кооперації фермерських та особистих селянських господарств знаходяться на зародковому етапі. Сільськогосподарські підприємства та великі фермерські господарства, що утворилися на базі колишніх КСП в результаті їх реорганізації, не мають власних фінансових ресурсів для розвитку скотарства, а джерела державної підтримки дуже обмежені. Таким чином, найбільші можливості швидкими темпами збільшувати концентрацію м'ясного та молочного виробництва мають вертикально інтегровані структури (агрохолдинги та інші великі агробізнесових формування).

У зв'язку з цим ми пропонуємо з трьох передбачених Програмою моделей визнати пріоритетною індустріальну модель розвитку скотарства на

принципах великого бізнесу. Ми виходимо з того, що саме завдяки концентрації скотарства (переходу на так звані індустріальні моделі вирощування тварин - моделі IFAP (Industrial Farm Animal Production), які почали поширюватися з 1930-х років у США, а з 1970-х - в латиноамериканських та інших країнах світу, вдалося знизити собівартість виробництва продукції скотарства та забезпечити доступні ціни на м'ясо та молоко для населення країн, що розвиваються [3]. У свою чергу переваги концентрації молочного та м'ясного скотарства у великих господарствах спеціалізованих зон досягаються за рахунок впровадження сучасних інноваційних технологій інтенсивної відгодівлі, використання кваліфікованих фахівців, кращого доступу до фінансових ресурсів і ринків збуту, вертикальної інтеграції - від виробництва кормів та інших ресурсів до переробки і реалізації продукції, виходу на експортні ринки.

Враховуючи вагому роль господарств населення у виробництві молока та м'яса великої рогатої худоби і доходів від особистих селянських господарств у структурі доходів сільського населення, доцільно зберігати діючі механізми підтримки виробництва продукції в господарствах населення та фермерських господарствах, а також в сільськогосподарських підприємствах. При цьому між усіма моделями можуть розвиватися такі механізми взаємодії при пріоритетному становленні інтенсивного великомасштабного виробництва м'ясної та молочної продукції, як:

- продаж телиць репродуктивного віку і нетелей;
- реалізація телят господарствами населення безпосередньо в комплекси інтенсивної відгодівлі;
- розвиток системи виробничих контрактів, що дозволяють впроваджувати механізми вертикальної інтеграції на основі розподілу і взаємодоповнення функцій великотоварного індустріального виробництва та виробництва у господарствах населення, орієнтованих на зменшення негативної соціальної та екологічної навантаження від впровадження інтенсивних технологій [4].

Як бачимо, реалізація даного проекту не означає відмову від підтримки інших моделей розвитку скотарства, а навпаки, дає їм шанс.

Існує опозиційний підхід щодо впровадження індустріальної моделі розвитку скотарства, зокрема щодо наявності можливих негативних соціальних та екологічних наслідків великомасштабного інтенсивного виробництва і продукції. Але досвід західних країн показує шляхи вирішення питань зменшення негативного впливу індустріальних систем виробництва молока та м'яса великої рогатої худоби на навколишнє середовище. Так, розвиток технологій дозволяє зменшити навантаження інтенсивного скотарства на водні та земельні ресурси. Наприклад, в результаті їх впровадження в м'ясному скотарстві США на кожен фунт виробленої яловичини в 2007 р. витрачалося на 14% менше води і на 34% - земельних ресурсів, ніж в 1977 р. Крім того, нові технології в скотарстві дозволяють підтримувати тварин у належному стані, упереджувати і контролювати хвороби, покращувати засвоєння кормів тваринами, що також сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище [3].

Уряди багатьох країн і місцева влада вводять суворі обмеження для розвитку індустріальних систем у скотарстві. Такі системи існують, наприклад, у Канаді. Зокрема, обмеження в провінції Саскачеван вимагають від операторів інтенсивного скотарства планів з накопичення та управління відходами виробництва з урахуванням того, щоб не завдавати шкоди водним ресурсам [2].

Висновки. Отже, надання пріоритетності індустріальної моделі дасть реальну можливість вивести скотарство України з кризового стану, тим більше, що традиції вирощування м'ясних та молочних порід худоби на індустріальній основі ще не втрачені. За такої моделі на базі колективних та державних господарств скотарство в Україні розвивалося з 1950-х років. Відродження галузі на новій основі дозволить забезпечити цінову доступність для населення м'яса та молока великої рогатої худоби в умовах

зростання світових цін на продовольство, а також стандарти якості продукції відповідно до світових.

Це дасть змогу додаткового швидкого залучення приватних інвестицій; здешевлення виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок: економії на масштабі; інтенсивних технологій; високопродуктивного стада; сучасних методів організації виробництва і збуту; кращого доступу до фінансових ресурсів; використання висококваліфікованих фахівців; вертикальної інтеграції; кращого доступу до ринків збуту; введення систем управління якістю.

Для суспільства основними перевагами стане: цінова доступність м'яса та молока для населення; створення потенціалу для нарощування експорту; зменшення імпортозалежності; створення робочих місць у сільській місцевості.

Також впровадження індустріальної моделі розвитку галузі скотарства забезпечить вирішення таких екологічних питань:

- 1) розвиток технологій, які зменшують негативний вплив на водні та земельні ресурси;
- 2) регуляторні вимоги з боку державної та місцевої влади, що стосуються накопичення відходів виробництва і управління ними;
- 3) використання відходів скотарства для виробництва альтернативних джерел енергії і органічних добрив.

Література:

1. Збарський В. Державна підтримка сільського господарства / В. Збарський, В. Горьовий // Бухгалтерія в сільському господарстві : всеукр. щоміс. наук.-практ. журнал. — 2010. — № 6. — С. 27—31.
2. Осташко Т.О. Переваги і ризики від вступу України до СОТ для сільського господарства та сільського населення України: аналітичні оцінки /Т.О. Осташко// Ефективне тваринництво. – 2007. – № 1. – С. 8-12.

3. Boyer, C.N., B.W. Brorsen. (2013). “Changes in Beef Packers’ Market Power After The Livestock Mandatory Price Reporting Act: An Agent-Based Auction.” *Journal of Agricultural Economics*. - Available at: <http://ajae.oxfordjournals.org/content/early/2013/03/06/ajae.aat005.full.pdf>

4. Нікітченко С. О. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників в умовах економічної кризи / С. О. Нікітченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2009. - Вип. 142. Ч. 2.— С. 78—81

References.

1. Zbarskiy V. (2010), “State support of agriculture”, *Bukhalteriya v silskomu gospodarstvi*, vol. 6, pp. 27—31.

2. Ostashko T.O.(2007), “Benefits and risks of Ukraine's WTO accession for agriculture and rural population in Ukraine: Analytical evaluation“, *Efektivne tvarynnystvo*, vol. 1, pp. 8-12.

3. Boyer, C.N., B.W. Brorsen. (2013). “Changes in Beef Packers’ Market Power After The Livestock Mandatory Price Reporting Act: An Agent-Based Auction.” *Journal of Agricultural Economics*. - Available at: <http://ajae.oxfordjournals.org/content/early/2013/03/06/ajae.aat005.full.pdf>

4. Nikitchenko S.O. (2009), “State support for agricultural producers in the economic crisis”, *Naukovy visnyk Natsionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy*, vol.142, part 2, pp. 78—81